עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ד מהל' קידוש החודש הל' יד ופ"ד מהל' גילת מקדש הל' יח:]:
מד ב מיי' פ"ב מהל' תפלה טוש"ע אר"ח סימן ל סי"ב:
הלכה ז סמג עשין יט
טוש"ע אר"ח סימן ל סי"ב:
מה ג מיי' שם הלכה ד סמג
שם טור ש"ע אר"ח סי' לה סי"ב:
מו ד מיי' פי"ו מה' תלי' ד"ן סמג שם טוש"ע אר"ח סימן פט ס"ג:
מז ה מיי' פ"ב מהל' ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע אר"ח סימן נח ס"ב:
מח ו מיי' שם הלכה יג טור ש"ע שם סעיף ו:
מט ז מיי' פ"ג שם הלכה ב סמג שם טוש"ע אר"ח סימן סב ס"ב:
נ [מיי' פ"ש שם הל' ג]:

מוסף רש"י

בעל החלומות. עי' סנהדרין תלומות גלילה (סנהדרין ל.) **שגנו ספר רפואות.** לפי שלא היה לבם נכון עמו על חולים שלא מרפאין מיד (פסחים נו.) **כתת נחש הנחשת.** לפי שהיו טועים אחריו (שם). **גירד עצמות אביו.** משום כפרה, ולא קבלו בכתוב בדנהג ומעט נחה, ומפני קדוש השם שיתגנה על רשע ויוכרו הרשעים (שם). **סתם מי גיחון ולא הודו לו.** שהיה לו לנטות הנקב"ש שאמר וגנוהי על העיר הזאת להושיעה (שם). **עיבר ניסן בניסן.** לאחר שנגמר ניסן נמלך ועשאו אדר השני כדמפיק (דהי"ב ל ב) ויועץ המלך וחזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו' כי מרבים העם רבים אשר לא הטהרו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אחז אמר הרשע (שם). **ואין אחר ניסן.** משקנעתו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר ואחמר ניסן (סנהדרין יב.). **ביום שלשים של אדר.** אם לא יעבו עד הנה בעיבור עבר, לא יעבורנה עוד שהלא ויהיום ראוי לקבוע ניסן אם היה אדר אסר (שם). **אפילו בשעה ששיגר לו הקב"ה שלום מר הוא לו.** כשמתבאמתי אלוס אף הוא לי מר, שהרי תלו לי הרפואה בזמת אחרים, אלו נתעתעו שאני מועיל (ישעיה לח יז).

מוסף תוספות

א. דת"ת בעיבור דק"ש אין זה חדוש אי ק"ש עדיף, דאפי' תפלה נמי עדיפא. תוס' ר"י שילאיון. ב. דזמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד. סס.

רבינו חננאל

ויסב חזקיה פניו אל הקיר. שהתפלל מקירות לבו וכולי'. ששה דברים עשה חזקיהו, על שלשה הודו לו, שגנו ספר רפואות, שהיו נתלין בו ולא היו מבקשין רחמים על החולה, וכתת נחש הנחשת, מפני שהיו עובדין אותו, וגירד עצמות אביו על מיטה שלהבלים, שימחלו לו מן השמים על פשעיו, והודו לו. אבל על שסתם מי גיחון וקיצץ דלתות ההיכל ושיגרן דורון למלך אשור ועיבר ניסן בניסן, על אלו השלשה לא הודו לו. **ואסיקנה** לעולם חזקיהו הוה ידע דאין מעברין אלא אדר, מיהו טעה בהא דשמואל דאמר אין מעברין ביום שלשים שלאדר, הואיל וראוי יום שלשים לקובעו ראש חדש ניסן, ובא חזקיה וטעה ועיבר ביום שלשים שלאדר, אחרי שהיו סמוכין לקובעו ניסן, חזר הוא וקבעו אדר שיני ולא הודו לו חכמים.

קימא לן דהילכתא בהא כשמואל. משה אמר זכר לאברהם ליצחק ולישראל וגו', תלה הזכות באחרים לפיכך תלו לו בזכותו, שנ' לולי משה בחירו וגו'. אבל חזקיהו שתלה בעצמו ואמר זכר נא את אשר התהלכתי לפניך וגו', השיבוהו וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. והיינו דכתיב הנה לשלום מר לי מר, אפילו בשעת שלום שנתבשרתי שלום, נאמר לי לא למענך. הרועה ליהנות יהנה כאליעזר, דכתיב ביה מטה ושלחן כסא ומנורה. ומי שאינו רועה ליהנות אל יהנה כשמואל, דכתיב ותשובהו הרמתה כי שם ביתו, מלמד שכל מקום שהולך ביתו עמו. איש האלהים עובר עלינו תמיד, מלמד שכל המכנים תלמידי חכמים בביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו, מעלה עליו כאילו הקריב תמיד. אלו השמועות נאמרו משום ר' אליעזר בן יעקב, המתפלל צריך שיכוון את רגליו וכולי'. ולא יעמוד במקום גבוה ויתפלל שנ' ממעמקים קראתיך ד"י. ולא יעמוד על גבי מיטה ולא על גבי ספסל. ולא יאכל אדם קודם שיתפלל, שנ' לא תאכלו על הדם. והאוכל קודם שיתפלל, עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גוך. וקימא לן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. **פיסקא.** ר' יהושע אומר עד שלש שעות. **אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהושע שזמן קריאת שמע עד שלש שעות.** הקורא מכאן ואילך לא הספיד כאדם שקורא בתורה. פירוש הקורא משלוש שעות ואילך כל שעה רבעית שהיא זמן תפילה, אף על פי שעבר זמן קרית שמע לא הספיד ברכותיה, אלא מברך שתים לפניה ואחת לאחריה, וסומך גאולה לתפילה ומתפלל. **כאדם שקורא בתורה,** מכלל קרית שמע בעונתה גדולה היא מקריאת התורה. **מתני'.** בית שמאי אומ' בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמודו ובית הלל אומ' כל אדם קורין כדרכן כולי'.

אני אבא שחפה את הכיכל. שלמה: **שגנו ספר רפואות.** כדי שיבקשו רחמים: **גירד עצמות אביו.** לפי שהיה רשע בזזו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוליאו כהוגן בעמות זהב וכסף: **סתם מי גיחון.** (ג ג) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות. ולא זהו גיחון הנהר הגדול דההוא לאו בא"י הוא סמוך קטן הוא סמוך לירושלים שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מ"א א) ומתמון יתיה לשילוחא: **עבר ניסן בניסן.** קס"ד משנתקדש החדש לשם ניסן נמלך לעבר את השנה ועשאו אדר כמו שנאמר בדברי הימים (ב ל) ויועץ המלך (חזקיהו) לעשות הפסח בחדש השני: **ביום שלשים של אדר.** ואע"פ שלא נתקדש החדש שעדיין לא באו עדים: **הסולה בזרוח עלמו.** שאומר בתפלתו עשה לי בזזותי כגון חזקיהו שאמר(ה) זכר נא את אשר התהלכתי לפניך (ו) וגו': **פרועה.** מגולה שיטלה (ז) תקרה שלה: **הרולה להנות.** מאל אחריס: **יהנה.** ואין איסור בדבר: **נאלינשע.** כמו שמלינו באליעזר שנאמר: **והרולה שלא להנות.** מאל אחריס: **אל יהנה.** ואין בדבר לא כשמואל הרמתי. כמו שמלינו בשמואל הרמתי שלא רצה להנות: **כי שם ביתו.** לעיל מייגה כתיב והיה(ט) מדי שנה בשנה וסבב בית אל והמלפה ושפט את ישראל ומסיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו אלא אהולהו מקומות דקרא דלעיל מייגה קאי שכל מקום שהיה הולך שם היה נוטה כל כלי תשמישי בית עמו והאל תייתו שלא להנות מן אחרים: **בהוד יפיו.** בדליה: **תפלה לעני.** דרך עניות: **יזון אם רגליו.** זו אלל זו: **וגליסם רגל ישרה.** נראין כרגל אחד: (י) **הקולה מהלן ואילך לא הספיד.** שהרי הוא כאדם שקורא אחת מכל הפרשיות שבתורה ואע"פ שלא יצא ידי ק"ש יש לו קבול שכר כעוסק בתורה: **מתני' יעה.** על לדו: **בשכבך.** דרך שכיבה: **יעמוד.** לתפיל ובקומך: **לדרכו.** או בקימה או בשכיבה או בישיבה או מהלך: גמ'

גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה. תימה אפי' תפלה נמי דהא אמרינן פ"ק דשבת (ד' יא). כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה. וי"ל דהכי קאמר יותר מהעוסק בתורה פעם אחת שלא בשעת ק"ש(א). אבל העוסק בתורה בשעת ק"ש לא נקרא מיירי(א) ואפי' בתפלה פוסק(ב): שנאמר

א"ר חנן אפי' בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר [1]כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא מיד [2]ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' [3]מאי קיר אמר רשב"ל מקירות לבו שנא' [4]מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו' ר' לוי אמר על עסקי הקיר אמר לפניו רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב על אחת כמה וכמה [5]זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי מאי והטוב בעיניך עשיתי א"ר יהודה אמר רב שסמך גאולה לתפלה ר' לוי אמר שגנו ספר רפואות תנו רבנן [6]ששה דברים עשה חזקיהו המלך על ג' הודו לו ועל ג' לא הודו לו על ג' הודו לו גנז ספר רפואות והודו לו כתת נחש הנחשת והודו לו גירד עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו ועל ג' לא הודו לו סתם מי גיחון ולא הודו לו קצץ דלתות היכל ושגרם למלך אשור ולא הודו לו עבר ניסן בניסן ולא הודו לו ומי לית ליה לחזקיהו [5]החדש הזה לכם ראש חדשים [7]זה ניסן ואין אחר ניסן אלא טעה בדשמואל [8]דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן סבר הואיל וראוי לא אמרינן: א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו משה תלה בזכות אחרים שנא' [6]זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך תלו לו בזכות עצמו שנאמר [7]ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית חזקיהו תלה בזכות עצמו דכתיב זכר נא את אשר התהלכתי לפניך תלו לו בזכות אחרים שנא' [8]וגנותי [7]אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי והיינו דריב"ל דאמר ריב"ל מאי דכתיב [9]הנה לשלום מר לי מר אפי' בשעה ששיגר לו הקב"ה שלום מר הוא לו: [10]נעשה נא עליית קיר קטנה רב ושמואל חד אמר עלייה פרועה היתה וקירוה וחד אמר אכסדרה גדולה היתה והלקוה לשנים בשלמא למ"ד אכסדרה היינו דכתיב קיר אלא למ"ד אכסדרה מאי קיר שקירוה בשלמא למ"ד עלייה היינו דכתיב עליית אלא למ"ד אכסדרה מאי עליית [9]מעולה שבבתים. ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה אמר אביי ואיתימא ר' יצחק הרוצה להנות יהנה כאלישע ושאינו רוצה להנות כשמואל הרמתי שנאמר [11]ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וא"ר יוחנן [7]שכל מקום שהלך שם ביתו עמו. [12]ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא א"ר יוסי בר' חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זבוב עובר על שולחנו וחד אמר סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו קדוש הוא א"ר יוסי בר' חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש (שנא') [13]ויגש גיחזי להדפה א"ר יוסי בר' חנינא שאחזה בהוד יפיה. עובר עלינו תמיד א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב [9]כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין. וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י [2]אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל שנא' [14]ממעמקים קראתיך ה' תניא נמי הכי [7]לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא ע"ג שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל לפי שאין גבהות לפני המקום שנאמר ממעמקים קראתיך ה' וכתיב [15]תפלה לעני כי יעטוף. וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י [2]המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנא' [16]ורגליהם רגל ישרה (א"ר יצחק א"ר יוחנן) וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י מאי דכתיב [17]לא תאכלו על הדם ר"ל תאכלו קודם שתתפללו על דמכם (א"ד) א"ר יצחק [7]א"ר יוחנן א"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י כל האוכל ושותה ואה"כ מתפלל עליו הכתוב אומר [18]ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים: ר' יהושע אומר עד ג' שעות: אמר רב יהודה אמר שמואל [7]הלכה כרבי יהושע: הקורא מכאן ואילך לא הספיד: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ובלבד שלא יאמר יוצר אור מיתיבי הקורא מכאן ואילך לא הספיד כאדם שהוא קורא בתורה אבל מברך הוא שתים לפניה ואחת לאחריה דרב חסדא תיובתא איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מאי לא הספיד שלא הספיד ברכות תניא נמי הכי [7]הקורא מכאן ואילך לא הספיד כאדם שקורא בתורה אבל מברך הוא שתים לפניה ואחת לאחריה א"ר מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מכאן ואילך לא הספיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף: **מתני'** [9]בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר [19]ובשכבך ובקומך ובית הלל אומרים [7]כל אדם קורא [7]כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך [7]בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך [9]והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה: גמ'

הָרַמָתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ: שמואל א ז יז 12. וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָמִיד: מלכים ב ד ט 13. וַתָּבֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֶּה לָהּ כִּי נַפְשָׁהּ מָרָה לָהּ וַיְיָ הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: מלכים ב ד כז 14. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: תהלים קל א 15. תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: תהלים קב א 16. וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם בְּכַף רֶגֶל עֹגֵל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל: יחזקאל א ז 17. לֹא תֹאכֵלוּ עַל הַדָּם לֹא תְנַחֵשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ: ויקרא יט כו 18. וְאֹתִי לָעֲשׂוֹת מִמֹּכֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ וַתֵּלֶךְ וַתַּעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַסֵּכוֹת לְהַכְעִיסֵנִי וְאֹתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גֵוֶךָ: מלכים א יד ט 19. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: דברים ו ז

מסורת הש"ס

ג) פסחים דף ט., ג) תוספתא סנהדרין פ"ב ה"י, ג) סנהדרין יב., ד) עי' לר"ש כמ"ש, ה) [ולרש"י נ.. מנחות קט:], ו) ולרש"י דף לח.., ז) תוספתא פ"ג הי"ז, ח) [לפמ"ש תוס' מיר כנ. ד"ה ס"ג ע"ש ויתא כבא דל"ר יומנן אר"י בריי מגיגא], ט) [עי' תוס' לקמן יג.: ד"ה עלו וכו' וכן בר"ש שם ד"ה בעמידה], כ) [מ"ב כ], נ) [נ"ל הלקן], מ) שיך לעיל ט: בתמיהין.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תתולה וכו' לפניך וגו' הס"ל ואפ"ב מ"ש מר הוא לו על שאמר לו למען דוד עבדי הס"ד: (ב) ד"ה פרועה וכו' תקרה ומעזיבה שלה:

גליון הש"ס

גמ' מאי קיר. ירושלמי (ברכות פ"ד) ופ' חלק ושם מיתא עוד לרשות כוה: שם כל המארח ת"ח. עי' יומא פ"ש ל ובמגדות קה ב: במשנה והשיתי כו'. עי' תוס' יומא יל ד ד"ה לא עשו:

רב ניסים גאון

תנו רבנן ר' דברים עשה חזקיהו מלך יהודה מדעתו וכו' גירד עצמות אביו על מטה של חבלים. ומפרשי רבנן טעמא דמילתא מהו שגרם לו לעשות בעצמו אביו כן במס' סנהדרין (דפ"ז) בפ' נגמר הדין כי נתכוון כי היכי דתיהוי ליה כפרה: ויגש גיחזי להדפה אמר (ריש לקיש) ק' יוסי בר חנינא] שדחפו בהוד יופיה. בגמ' דבני מערבא בפ' כל ישראל יש להן חלק (הלכה ז) ובפ' שני דיבמות (הלכה ב) אמר ר' יוסי בר חנינא שנתן ידיו בהוד שביופיה בין דריה:

תורה אור השלם

1. כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וְהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא: קהלת ה ו
2. וַיָּסֹב חִזְקִיָּהוּ פָנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְיָ: ישעיהו לח ב
3. מְעַי מְעַי אוֹחִילָה קִירוֹת לִבִּי הֲמֹנָה לִי לִבִּי לֹא אֶחֱרַשׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַעְתָּ נַפְשִׁי תְּרוּעַת מִלְחָמָה: ירמיהו ד יט
4. וַיֹּאמַר אָנָּה יְיָ זְכָר נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְ חִזְקִיָּהוּ בֶּכִי גָדוֹל: ישעיהו לח ג
5. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: שמות יב ב
6. זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: שמות לב יג
7. וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית: תהלים קו כג
8. וְגוֹתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי: מלכים ב יט לד
9. הִנֵּה לְשָׁלוֹם מַר לִי מָר וְאַתָּה חָשַׁקְתָּ נַפְשִׁי מִשַּׁחַת בְּלִי כִּי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גַוֶּךָ כָּל חַטֹּאָי: ישעיהו לח יז
10. נַעֲשֶׂה נָּא עֲלִיַּת קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: מלכים ב ד י 11. וּתְשֻׁבָתוֹ

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

גמ' בשלמא ב"ה קא מפרשי טעמייהו וטעמא דב"ש אלא ב"ש מ"ט לא אמרי כב"ה אמרי לך ב"ש א"כ נימא קרא [6]בבקר ובערב מאי בשכבך ובקומך בשעת שכיבה שכיבה ממש ובשעת קימה קימה ממש וב"ש האי ובלכתך בדרך מאי עביד להו ההוא מבעי להו [7]לכדתניא בשבתך בביתך פרט [8]לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן מכאן אמרו [9]הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע אמר רב פפא כי דרך מה דרך רשות אף כל רשות מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא לקרי אם כן לכתוב רחמנא בשבת ובלכת מאי בשבתך ובלכתך בשבת דידך ובלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת [7]אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי האי טריד והאי לא טריד אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי וכי תימא ה"ג אלמה א"ר אבא בר זבדא אמר רב [10]אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה [2]חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהם פאר שנאמר [1]פארך חבוש עליך התם טריד טרדא דמצוה הכא טריד טרדא דרשות [6] [10]וב"ש ההוא מבעי להו פרט לשלוחי מצוה וב"ה אמרי ממילא ש"מ דאפילו בדרך נמי קרי: ת"ר בה"א [2]עומדין וקורין יושבין וקורין ומטין וקורין הולכין בדרך וקורין [3] עושין במלאכתן וקורין [3]ומעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד והיה ר' ישמעאל מוטה ור' אלעזר בן עזריה זקוף כיון שהגיע זמן קריאת שמע הטה רבי אלעזר וזקף ר' ישמעאל אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לר' ישמעאל ישמעאל אחי אמשול לך משל למה הדבר דומה משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים אף כך אתה כל זמן שאני זקוף אתה מוטה עכשיו כשאני הטתי אתה זקפת אמר לו אני עשיתי כדברי ב"ה ואתה עשית כדברי ב"ש ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות מאי ולא עוד וכי תימא בית הלל נמי אית להו מטין ה"מ דמטה ואתא מעיקרא אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף והשתא מוטה אמרי ש"מ כב"ש סבירא להו שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. תני רב יחזקאל עשה כדברי ב"ש עשה כדברי ב"ה עשה רב יוסף אמר [4]עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום [5]דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש [6]פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לב"ש מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורנית מצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ולא אמרו לו כלום אמרו להם [5]משם ראיה אף הם אמרו לו א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה דתנן אמר ר"ט אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה: **מתני'** [7]בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום שלא לחתום אינו רשאי לחתום: **גמ'** מאי מברך אמר ר' יעקב א"ר אושעיא יוצר

גמ' כשכבך כניפך פרט לעוסק במצוה. לקמיה מפרש מאי משמע: **ובלכתך בדרך פרט לחתן.** ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו דקרא יתירא לא נפקא לן מקרא קמא דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דקא דרשינן מציתן וממעטינן מינה עוסק במלאכת מצוה דאיכא טרדא אבל חתן דטרדא דמחסנה בעלמא הוא שמחסנה על עסק בתוליס אי לאו קרא יתירא לא אתמעטו: **הכונס את הבתולה פטור.** שטרוד במחסנה בעילת מצוה: **מאי משמע.** פרט לעוסק במצוה: **כי דרך.** כשכבך ובלכתך הוקשו לדרך: **מי לא עסקינן בו.** כלומר מנלן דבדרך רשות לחודא איירי קרא הא קרא דרך שתמא כתיב וממילא משמע נמי מייה דרך מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי: **אי משום טרדא.** המחסנה פטור ליה אפילו טבעה ספינתו נמי: **אלמה אמר רבי אבא.** כמו למה אמר. (6) אע"פ שטרוד בעברו מייב בכל המצות חוץ מן התפילין שנאמר בהם פאר ליחזקאל פארך חבוש עליך וגו' וכיון דבעו פאר ואבל מתגולל בעברו בעפר אין זה פאר: **טריד טרדא דמצוה.** וכיון דאתן מיעוטו בעלמא דרשין פרט לחתן מסתייך אם ממעטת מייה טרדא דמצוה: **וב"ה אמרי לך.** נהי נמי דקרא למדרש מייה פרט לחתן אתא ממילא ש"מ בלכת דיקך הוא דמחייבת אלמא בדרך נמי קרי: **עוסקין במלאכתן וקורין.** לקמן (דף טז.) מוקמינן לה בפרק שני: **הטה ר' אלעזר בן עזריה.** כב"ש: **לאחד שאמרו לו זקנך מגודל אמר להם יהיה זה כנגד המשחיתים.** משל שלך דומה לאחד שאומרים לו זקנך נאה ומגודל והוא אומר להם הואיל וקלסתם אותו אף הוא יהיה כנגד המשחיתים הגדול הזה יהיה נתון לתער ולמספריים שחניין עליו ואשחיתנו: **עכשיו אתי הטתי.** הרי אני כמקלס את מעשיך שהיית מוטה ואתה נזקפת: **כ"ה נמי אים לה מטין.** דבמטין נמי שרו כדאמרינן לעיל מטין וקורין: **אבל עכשיו כיון דעד השתא היית זקוף ועכשיו הטית אם לא נזקפתי אני ילאו התלמידים ויקבעו הלכה: לא קיימת כו'.** וכי היכי דעשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום לדברי ב"ש לא עשה ולא כלום לדברי ב"ה: **מתני' בשחר מברך שתים וכו'.** כדאמר בברכות ירושלמי (תמלוס קיט) שבע ברכות הללו על שם [8]שתים אלוקים **שתים אלוקה ואחת קלרה.** אשתים לאתריה דערבית קאי (נ"מ אלוקה אחת ואמונה קלרה השכיבנו): **לחתום.** בברוך: **שלא לחתום.** כגון ברכת הפירות ומצות: **גמ' מאי מברך.** אתיס לפניה דשחר מאי ניהו:

שנאמר בהם פאר. פרש"י ואבל מעולל בעפר קרנו ואין נאה לתת פאר אחת אפר. וא"ת ולמה לי האי טעמא תיפוק ליה מדאמר ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלבוש עלמא אסור. ותירץ הסר מקולי דלרין טעמא של רש"י כי היכי דלא מילף אפר מצות מתפילין מקל ומומר. א"נ דרין טעמא דרש"י לחייבו בתפילין לאחר יום רלאשון דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא בשון רלאשון דוקא: **תני רב יחזקאל עשה כבית שמאי עשה ורב יוסף אמר עשה כב"ש לא עשה ולא כלום.** וא"ת פשיטא דאין הלכה כמותן[8]. וי"ל דאיל וב"ש מחמירים על המדס טפי מב"ה לא שייך לומר פשיטא. דהא דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום הייט היכא דב"ש מקילין וב"ה מחמירין אבל הכא בק"ש לא פסלי ב"ה דברי ב"ש[2]. אבל תימא א"כ מה מייתי מסוכה כו' לא קיימת מצות סוכה כו' ופירש"י דכי היכי דמי שעשה כב"ה לא עשה ולא כלום לב"ש אף העושה כב"ש לא עשה ולא כלום לב"ה ומאי קא מדמה הכא דמצוה לא אמרינן דאם אין מדמה התם פסלי ב"ש לגמרי מה דמכשרי ב"ה. אבל הכא קרא קרית שמע כב"ש אלינא דב"ה יצא. ע"כ פירש הר"ר שמעיה דקא מדמה הכי מדקאמר לא קיימת אע"ג דמן הדין יצא שהרי בראשו ורובו בסוכה אינו אסור אלא גזירה שמא ימשך אחר שלחנו[3]. כה"ג גבי ק"ש[7] אע"ג דמן הדין יצא בדיעבד כיון דלב"ה אין נכון[8] כדאיתא במתניתין כדאי היית לחוב בעצמך. אם עשה כב"ש לב"ה לא עשה ולא כלום[8] [וע' תוספות סוכה ג. ד"ה דאמרן]:

אחת ארוכה ואחת קצרה. פירש רש"י ארוכה אמת ואמונה. קצרה השכיבנו. ותימה[2] דהשכיבנו נמי ארוכה הכא ומדע מדלא קא חשיב לה בתוספתא בהדי הקצרות[7]. ועוד פעמים שמאריכין הרבה בתוספתא[8] כמו אור יום הנף[9]. ועוד אמת ואמונה פעמים שמקצרין בה מאד כדאמרינן לקמן (מ"ד אין אומרים פרשת עלית בלילה הוא קא מסייס מודיס אנחנו לך שהגאלתנו ממצרים וכו' בפרק היה קורא[7] (לקמן ד' יד ע"ב) ונראה לר"ת דהכל קאי (7) באמת ואמונה אמת ארוכה ואמת קצרה לומר בין יאריך בה בין יקצר בה[7]א דלקמן. וכן אשכחנא התם (יומא ד' מא.) אמת ארוכות ואמת נשואות אמת בתולות ואמת בעולות[2]: **מקום שאמרו לקצר.** כגון בברכת פירות ובברכת המצות אין לו להאריך[3]: ורבנן

ג. וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימיך, דאפי' מדאורייתא לא קיים. תוס' סט. ד. מדבית שמאי נשמע לב"ה. שם. ה. [ד]איכא למיחש לפנמים שלא יוכל להטות ויסנע מלקרות. תוס' הלמ"ש. ו. [ד]היכא דב"ה מחמירים מדרבנן, וב"ש מוקמי לה אדאורייתא ולא גזרינן, אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא. תוס' שם. ז. דתניא בתוספתא בפרקי', ברכות שמקצרים בהן המברך על הפירות ועל מצות וכו', [ובשביל] שנזכרה במשנה לא הי' מונע מלהזכירה בתוספתא. לח"ז קש"ס יט. ח. שהרי נהגו להוסיף החזנים פיוטין בהשכיבנו בפסח. רשב"ם. ט. וחזרה השכיבנו ארוכה טפי. רמוק"ש. י. הרי שזו קצרה יותר מהשכיבנו, וחזרה אמת ואמונה קצרה והשכיבנו ארוכה. רשב"ם. [וקשה] על פירש"י שפי' דארוכה היינו אמת ואמונה ואינו רשאי לקצר בה. תוס' הלמ"ש. יא. כי בשתי מטבעות נתקנה, כשאומר פרשת ציצית הוי ארוכה וכשאינו אומר פרשת ציצית הויא קצרה. שם. יב. שפירושו בין. מוקמ"ש. יג. ואבנ דתנא אחת ארוכה ואחת קצרה תנא נמי במקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר וכו', וקאי אברכות קצרות השניות בתוספתא. תוס' הלמ"ש.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ט ו [כן] ממג שעון יט טור שי"ע סי"ס ס"ס סימן ע סעיף ג:

נא ב מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה יג ופ"ד מהלכות אבל הלכה ט ו סמג עשין [דלכנן] ב טוש"ע א"ח סימן לח סעיף ה ויו"ד סימן שפח סעיף ח:

ג [מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל' ב טוש"ע א"ח סי' סג סעיף ח]:

נב ד [מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' ה טוש"ע א"ח סי' תלד סעיף ד]:

נג ו מיי' פ"ש מהלכות ק"ש הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן נג וסימן לו סעיף ח:

רבינו חננאל

בית הלל מפרשי טעמיהו דקורין בין יושבין בין מטין בין מהלכין בדרך, שני' ובלכתך בדרך, והאי דכת' שכבך ובקומך, ללמדך שחייב אדם לקרוא ק"ש פעמים, אחת בשעת שכיבה והוא ק"ש שלערבית ואחת בשעה שדרך בני אדם עומדין מן השינה וזה הוא קרית [שמע] שלשחרית. וב"ש האי קרא דבית הלל מפיק לה ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה שפטור, דהייק מדלא כתיב בלכת אלא בלכתך, בלכתך דידך מיחייבת מהלך שמע מינה. וקיימא לן כבית הלל דתאנינ בין עומדין בין יושבין בין מטין בין מהלכין בדרך בין עוסקין במלאכתן קורין קריאת שמע ויוצאין ידי חובה. והא דאמר רב יהודה בפרקין דקמא עד עול לבבך בעמידה, לא שאם היה יושב, עומד וקורא בעומד, אלא שאם היה מהלך בדרך עומד וקורא עד על לבבך, ומכאן ואילך קורא כשהוא מהלך.

מסמך ברכה פירוש כנגד המשחיתים, הם המגלחים המשחיתים זקנם כנגדם זה מגדל זקנו, כלומר זה עושה חילוף מעשיהם ונמצא חולק עליהם, כך זה הטה וזה זקף. אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסיכנתי עצמי וכולי. ירושי' ר' בא בר כהן בשם ר' יהודה בן פזי תדע לך שדברי סופרין חמורין מדברי תורה, שהרי ר' טרפון אלו לא קרא כלל היה עובר בלאו, ומשום שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה, שכך אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל, על שכח' ופרן גדר ישכנו נחש. ואסיקנא אחר שניתנה בת קול ביבנה. **מתני'.** בשחר.

רב נסים גאון

והא אמר רב אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצו' האמורו' בתורה חוץ מן התפילין מפני שנאמר בהן פאר בפ' ואלו מגלחין במועד (דפ"ג) גרסי' אבל אסור להניח תפילין מדקאמר ליה רחמ' ליחזקאל (יחזקאל כד) פארך חבוש עליך מכלל דכולי עלמא אסירי בסוף פרק חזקת (ב"ב דף ס) כך דרשינן על ראש שמתחי' אמר ר' יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים בעא מיניה רב פפא היכא מנח ליה אמר ליה במקום תפילין שנאמר (ישעיה סא) לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר מיכן למדנו שהתפילין נאמר בהן פאר:

מוסף תוספות

א. וכי צריך ראיה על זה היכא דהלכה כב"ה שאם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום. תוס' סוכה ג. ד"ה דאמרן. **ב.** דב"ה נמי מודו שיכולין לקרותה מוטין ועומדין ואינו נראה כחולק, ורב יוסף אמר דאפ"ה לא עשה ולא כלום ולא יצא ידי קריאה. תוס' הלמ"ש.

מוסף רש"י

פרט לעוסק במצוה. שאינו מייב בקריאת שמע (סוכה כה.) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה (לקמן יד: ב"מ נו:). **פרט לחתן.** ואע"ג דהוא נמי במצוה מייב, לאינרכיכי ליה תרי קראי, דאי הוה כתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך למה לי ש"מ ותיפוק וכ"ש הוא מנבי לה פרט לנשואי מצוה נמתן: (2) **שם** בדרך ויקורין עוסקין במלאכתן: (3) רש"י ד"ה אלמה וכו' למה אמר אבל אע"פ שטרוד: (4) תוד"ה אתמ וכו' דהכל קאי אאמת:

תורה אור השלם

1. הָאֲנַף דֹּם מִתָּם אַבָּל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חָבוּשׁ עָלֶיךָ וְנַעֲלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעֲטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יחזקאל כד יז

הגהות הב"ח

(א) גמ' עיין טרלא דרכות (וכ"כ אמרי וכו' נמי קרי) תמ"מ וי"ב ס"ל רב"ה הא כתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך למה לי ש"מ ותיפוק וכ"ש הוא מנבי לה פרט לנשואי מצוה נמתן: (ב) שם בדרך ויקורין עוסקין במלאכתן: (ג) רש"י ד"ה אלמה וכו' למה אמר אבל אע"פ שטרוד: (ד) תוד"ה אתמ וכו' דהכל קאי אאמת:

מוסף רש"י

פרט לעוסק במצוה. שאינו מייב בקריאת שמע (סוכה כה.) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה (לקמן יד: ב"מ נו:). **פרט לחתן.** ואע"ג דהוא נמי במצוה מייב, לאינרכיכי ליה תרי קראי, דאי הוה כתיב בשבתך ובלכתך בדרך למה לי ש"מ ותיפוק וכ"ש הוא מנבי לה פרט לנשואי מצוה נמתן: (2) **שם** בדרך ויקורין עוסקין במלאכתן: (3) רש"י ד"ה אלמה וכו' למה אמר אבל אע"פ שטרוד: (4) תוד"ה אתמ וכו' דהכל קאי אאמת:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ורבנן אמרי אהבת עולם וכו'. הלכך תקינו[א] לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם[א]: **שכבר נפטר באהבה רבה.** עד הלכך מימריהו לכולהו. בירושלמי יש הא דאמרי׳ שכבר נפטר באהבה רבה והוא שנה על אמר פירוש שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר׳ יצחק כגון אנו שאין אנו לומדין מיד להאמר תפלת השחר שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר״י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל וגמר׳ שלנו לא אמרו ואין צריך לאחר ללמוד. ועוד אפי׳ לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה [ד] לק״ש נתקן ובשביל היא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום[ב]. וא״ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי״ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא״ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה[ג]. וי״ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פוטרתו[ד]. א״כ משום שמא לא יישן והוי ברכה לבטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה שילכה[ה]. והיה אומר ר״ת כשאדם עומד ממטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא״ל לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אמצע שחרית פוטרת עד שחרית אחרת ולא נהילא. והלרפתים נהגו לומר פסוקים[ט] וברכת כהנים וגם אנו דבריהם שאין להם שיעור שהיא משנה (פ״א דפאה) ואנו דבריהם שאדם אוכל פירותיהן כו׳ שהיא[י] ברייתא (מס׳ שבת קמ.) מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א״ל כמו שכתבתי כבר: **ה״ג** ברוך אתה ה׳ המלמד תורה לעמו ישראל. אבל לא גרס למדני חקיק שאין זו ברכה[ו] אלא בקשה שאמר דוד[ז]: **וברכת** כהנים. ואין זה דוקן שהרי לא היו עומדים לדוכן עד לאחר [ט] הקטרת אמוריהם דאמרי׳ בתענית (פ״ד ד׳ טו:) שלשה פעמים ביום הכהנים נושאין כפיהם וכו׳ וא״כ הוה ליה למתני ד׳ פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אלא בלא נשיאות כפיים אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אומרים[ח]: משוש

[1] יוצר אור וברוא חשך[ו] לימא יוצר אור וברוא נוגה כדכתיב קאמרינן אלא מעתה עושה שלום וברוא[ט] רע מי קא אמרינן כדכתיב אלא כתיב רע וקרינן הכל[י] לישנא מעליא הכא נמי לימא נוגה לישנא מעליא אלא אמר רבא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום בשלמא מדת לילה ביום כדאמרינן יוצר אור וברוא חשך אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה אמר אביי גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור ואידך מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה וכן אורי ליה רבי אלעזר[כ] לר׳ פדת בריה אהבה רבה תניא נמי הכי [2]אין אומרים אהבת עולם אלא אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם וכן הוא אומר [2]ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד א״ר יהודה אמר שמואל [3]השכים לשנות עד שלא קרא ק״ש צריך לברך משקרא ק״ש א״צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה אמר רב הונא למקרא צריך לברך ולמדרש א״צ לברך ור׳ אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך למשנה א״צ לברך ור׳ יוחנן אמר אף למשנה נמי צריך לברך [אבל לתלמוד א״צ לברך] ורבא אמר [ד]אף לתלמוד צריך (לחזור ו) לברך [7]דאמר רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב הוה מקדים וקא משי ידיה ובריך ומתני לן פרקין. מאי מברך א״ר יהודה אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וצונו [8]לעסוק בדברי תורה ור׳ יוחנן מסיים בה הכי [9]הערב נא ה׳ אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך [8]ועוסקי תורתך ברוך אתה ה׳ המלמד תורה לעמו ישראל ורב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה׳ נותן התורה [10]אמר רב המנונא זו היא מעולה שבברכות [8]הלכך לימרינהו לכולהו: תנן התם [11]אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג׳ ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא מאי ברכה אחת כי הא דרבי אבא ור׳ יוסי בר אבא אקלעו לההוא אתרא בעו מנייהו מאי ברכה אחת לא הוה בידייהו ואתו שיילוהו לרב מתנה לא הוה בידיה אתו שיילוהו לרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל אהבה רבה [12]ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי א״ר שמעון בן לקיש יוצר אור כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי זריקא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דאמר ר׳ זריקא א״ר אמי אמר ר׳ שמעון בן לקיש זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי היינו דברכות אין מעכבות זו את זו דלא קא אמרי אהבה רבה אלא

בפירוש מאי ברכה אחת יוצר אור: **זאת אומרת.** דקתני ברכו ברכה אחת: **ברוכו אין מעכבות זו את זו.** צירך את האחת ולא צירך את השניה נפקא מינה ידי חובתו בהשניה שצירך ואין חברתה מעכבת לומר שאין זו מועלת בלא זו. ומהכא שמע ר׳ זריקא דס״ל לר״ל דהך ברכה אחת יוצר אור היא: **אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי.** ולא אהבה רבה ואע״ג דמעטא ליה זמנא שאף בלילה לאוי לומר כל שכן דכיון דאמרי יוצר אור ודאי מטיא זמנא ואפ״ה לא אמרי אלא יוצר אור ומו לא אמרי לה היינו דקאמר שמע מינה ברכות אין מעכבות זו את זו:

אלא

[1] והודאה על שעבר. מו״ז ק״ש כו. [2] הה״ק ה׳ שאתה ברוך למדני חוקך. שם. [3] אחר הודאה קודם שים שלום. תוס׳ הרא״ש.

עין משפט נר מצוה

נד א מיי׳ פ״ח מהלכות ק״ש הלכה ו טוש״ע או״ח סימן נט סעיף ג:
נה ב מיי׳ שם פמג עשין יט טור שו״ע או״ח סימן ס סעיף ג:
נו ג מיי׳ פ״ז מהלכות תפלה הלכה י טור שו״ע או״ח סימן מז סעיף ז:
נז ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף כ:
נח ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ה:
נט ו מיי׳ פ״ג מהלכות תמידין הלכה ד:

רבינו חננאל

ורבנן אמרי אהבת עולם תניא נמי הכי אין אומרים אהבה רבה אלא אהבת עולם. וכן הוא אומר ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד. הלכך אהבת עולם אמרינן, והא דלקמן אמר ר׳ יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה וכו׳ שכבר נפטר באהבה רבה, לא מידחיא הא דרבנן דאמרי אהבת עולם, דהא מימרא דשמואל מרא דשמעתא הוא, דשמואל דאמר אהבה רבה, ולטעמיה הוא דקאמר ולא סמכינן עליה. אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה או לשנות דם וכו׳ לאחר ק״ש אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה. דכתיב בה לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וכו׳. אמר רב הונא למקרא צריך לברך למשנה אין צריך לברך ור׳ אלעזר אמר למקרא צריך לברך לתלמוד אין צריך. הא דאמר רב מאן דבעי למקרי בין למקרא בין למשנה בין לתלמוד ואפ׳ למדרש צריך לברך ברישא, קיימא לן כותיה. ואע״ג דרב הונא פליג עליה למשנה ור׳ אלעזר לתלמוד, לית הלכתא כוותייהו דהא תלמידי דרב הן ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. ועוד לא שוו אהדדי. ועוד רב מחמיר הוא. אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו. ואסיקנא א״ר פפא הילכך נימרינהו לכולהו, נימא אקב״ו על דברי תורה ועוד נימא והערב נא וכו׳ ונימא אשר בחר וכו׳ הוו היא ברכות התורה. **הא דר׳ זריקא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר.** כלומר, שמע ר׳ זריקא לרשב״ל דאמר אין ברכות מעכבות זו את זו, ודייק ברכה אחת יוצר אור. אי אמרת דקרי יוצר אור בלבד ומניח אהבת עולם לגמרי וקורא ק״ש, היינו דברכות אין מעכבות זו את זו, דהא לא מעכבא ליה אהבה רבה.

מסורת הש״ס

[ד] [פסחים ג. וס״ע ימנות יא: וס״ע], [ה] [לקמן יט. ע״ש], [ו] [עי׳ תוס׳ נדה ח. ד״ה ואמרן], [ז] [לקמן יד:, [ח] [עי׳ תוס׳ ר״ה ד״ה כהנים], [ט] [ר״ה שהכל וע״ש], [לקמן מו. ד״ה כל הברכות ותוס׳ פסחים קד: ד״ה תוקן], [י] [ברכ אלפס מ״ר והא דרב המנונא מעולה כו׳], [יא] [תמיד דף לב:], [יב] [אולי שגגת הדפוס לב:], [יג] [נ״ל למדרש], [יד] [נ״ל בפרק שני דף יד:], [טו] [בס״ה: נמדנו], [טז] [נ״ל סנהדרין יט. כ״ש], [יז] [מימרא כל״ל], [יח] [נ״ל הקטרת אימורים. עריך המלאן או״ח סי׳ קמח פעי׳ ו].

תורה אור השלם

1. יוצר אור וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֵׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְיָ עֹשֶׂה כָּל אֵלֶּה:
ישעיהו מה ז
2. מָרְחוֹק יְיָ נְרָאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל כֵּן מָשַׁכְתִּיךְ חָסֶד:
ירמיהו לא ב

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ולימא יוצר: (ב) שם שלום וזוכרא את הכל מי קא ממרינן כדכתיב: (ג) רש״י ד״ה יוצר וכו׳ וברוא אין הכל לקמיה מפרש: (ד) תוס׳ ד״ה שכבר וכו׳ לק״ש נתקן ובשבילה אינו כל״ל ותימה היא ממתק: (ה) בא״ד דברכת כהנים:

גליון הש״ס

בגמ׳ לעסוק כו׳. כרי״ף הגירסא על ד״ה: שם ועוסקי כו׳. כרי״ף הגירסא ולומדי תורתך לעמה: שם הלכך כו׳. כרי״ף והרא״ש הגירסא אמר ר״פ הלכך:

מוסף רש״י

שכבר נפטר באהבה רבה. אם תאמר הואיל ותמרינן שאין צריך לברך על תלמוד תורה שכבר נפטר בהאהבה רבה, מאי טעמא מברכינן על קריאת התורה בלילות, תניא הלי וודאי לא דמיא להא, דלא מברכינן עלה מזה הטעם אלא משום דהוה ליה מצוה בפני עצמה כדתקון עזרא, והוה ליה כמצות תפילין או ציצית או שאר מצות דאי עביד ליה בעינא לברוכי (האורה סי׳ יא). **בספרא דבי רב.** תוס׳ כהגיס (לקמן יח: סידור רש״י סי׳ ה).

מוסף תוספות

א. שיש לקיים דברי שניהם. תוס׳ הרא״ש. ב. והיינו דלא אשמעינן הירושלמי במברך אשר בחר בנו דהוי רבותא טפי, אלא דוקא באהבה רבה. ממוק״י. ג. דיותר חמירא שינה מאכילה, דאכילת עראי מותר לאכול חוץ לסוכה ושינת עראי אסירא חוץ לסוכה. תוס׳ הרא״ש. וכיון שמברכים על האכילה כ״ש על השינה. תוס׳ רי״י שילאלון. ד. דכל מצות סוכה שמקיים מסעודה לסעודה, כגון שינה וטיול ושינון, ברכת לישב בסוכה שברך על הסעודה פוטרתו מלברך עליהם. תוס׳ הרא״ש. ה. וכשהוא ממש סמוך לשינה אינו יכול לברך, מחמת השינה שקפצה עליו, ולכך נהגו שלא לברך. תוס׳ רי״י שילאלון.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו [8]סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו [2]משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא [3]היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן [3]על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא [4] פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש [5]שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב [6]דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא [7]כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר [8]חיננא סבא משמיה דרב [9]כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר [1]להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא [10][סבא] משמיה דרב [1]המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב [2]ה' זוקף כפופים מיתיבי [3]מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה [7]שמואל לחייא בר רב [8]בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם.

רב

כבר בטלום מפני תרעומת המינין. בתלמוד ארץ ישראל של זה הפרק פירשוה בדין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום מפני מה אין קורין אותן מפני טענת המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה בסיני: **מקום** שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום פירשוהו בתוספת' (פרק א') אלו ברכות שמקצרין המברך על הפירות ועל המצות כו' ואלו ברכות שמאריכין בהן ברכות של תענית וברכות דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתיון למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו' ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ורדחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, הא לית בה מלכות. ושנינן הא זה ששנינו בתיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, כיון דאמר רבא בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ולא משמע ממש, הוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות והזכרת השם, והיא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיחשבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בברא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [האי] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכל נהמא וסבר תמרי נינהו וברוך על הגפן חתם הן מי נפיק. ואסיקנא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם בן מין זייא, דתמרי נמי מין זייא, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר ריש מי שאומר לקולא.

אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו [8]סדר ברכות:

ברכה אחת למשמר היוצא וכו'. תימה קלא מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות: **פתח.** ואמר בא"י מלהיות מלך העולם והיה סבור שהיה יין והכין שהיה שכר ואחר שהכין שהיה שכר סיים שהכל[8]: **לא לאתויי נהמא.** ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י פי' אומר [9] לומרא דלריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא [9] פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן[2] דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו[3]. וכן בי"ט בתפילה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מבעיא ליה והא ודאי מלות אינן לריכות כוונה. והיה אומר הר"י להיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונמלא שכר לא מהני: **להגיד בבקר חסדך.** אסר שהקדוש ב"ה עשה לנו במלכיה. ואמונתך פי' מדבר על העתיד שאנו מלפים שיאמור הבטחתו ואמונתו ויגאלנו מיד המלכים וכפוף ברכה חוזר לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. מ"ג ע"ד המדר' (רבה איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג כג) חדשים לבקרים אמונתך (פדיוט דש"י סי' תכז, מחז"ו סי' קפא). **בר אוריאן.** כן תוס (גיטין סב. מנחות נג.).

רבינו חננאל

אלא אי אמרת קורא אהבת עולם ברישא וקורא אחריה שמע משום דאכתי לא מטי זמן יוצר אור, וכי מטא הנץ החמה ומטי זמן יוצר אור קרי ליה נמי יוצר אור, מאי אין מעכבות זו את זו, דהא קרא לחתריהו, אלא לאו יוצר אור, ואהבה רבה מניחה לגמרי, והיינו דברכות אין מעכבות זו את זו. ואמר וכי מטלא הוי מאי איכא למימר הא איתבריר' דיוצר אור היא, ודחינא אי מכללא שמעינן איכא למימר ברכה אחת ששנינו במסכתא תמיד אהבת עולם היא, ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו דקאמר רשב"ל סדר ברכות, פי' דאי קדים ברכת אהבת עולם לשל יוצר אור לא מעכבא אלא הדר בריך בתר אהבת עולם ברכת יוצר אור. וכיון דהא דאמר רשב"ל לא אבריא לן דאימר בהדיא משמיה, והא רב יצחק בר יוסף אמר מכללא איתמר, (ד)עבדינן כשמואל דאמר בהדיא אהבת רבה. והאידנא אי אקדים ובריך אהבת עולם וקרי ק"ש והדר קרא יוצר אור יצא ידי חובה, דברכות לקרותן כסדרן אין מעכבות זא"ז, אבל אם הניח אחת לגמרי לא יצא ידי חובתו. **א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן ומפני מה בטלום מפני תרעומת המינין.** פירוש שלא יאמרו אין עיקר תורה אלא עשרת הדברות. ירושלמי מפני טינת המינים שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו בסיני. **פשיטא היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך.** ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה אמ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתיון למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו' ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ורדחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, הא לית בה מלכות. ושנינן הא זה ששנינו בתיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, ופתח ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם בן מין זייא, דתמרי נמי מין זייא, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר ריש מי שאומר לקולא.

מסורת הש"ס

1) [שבת מ. יומות פ: כ"ע קנה.: מולין מד. (פה. קיח.:)], 2) לקמן מ.], 3) [לפניו ליתא שם], 4) [נעיל ל: ע"ש], 5) ר"ה מיגה וכן לקמן], 6) כלי"ל, 7) [תענית יד. ע"ש], 8) [נגיעין סב. וכן במגמות נג. בר מוריין פירש"י כן תורה לקן מיומא עח. ומסומה מנ: וע"ז נח:], 9) [מגיגה יד: אמתא בר מריא לו בר מוריא ולא פירש"י כלום], 10) בס"ל: תלמידי יפו, 1) ל"ל אבל, 2) [וע"ע תוס' יומא לו: ד"ה אמר אביי],

תורה אור השלם

1. לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת:
תהלים צב ג
2. יְיָ פֹקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים:
תהלים קמו ח
3. בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וְאִתָּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא:
מלאכי ב ה

הגהות הב"ח

(א) גב' דממנה"ל יוא ופתח:
(ב) רש"י ד"ה היינו בעיין היינו הך דסא כרכת:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא כו' לחומרא כו' ולא שייך כסא לומר פפק ברכות לקולא [ובמגמ"ל סימן ר"ע ס"ק ג' הקשה כן] דכבר כתב הכרא"ש בפסחים קב ע"א בפי' רשב"ם ד"ה לחולשך כמו. דל"ל כן אלא בברכת המזון דהברכות אינן מעכבות. אבל בברכת שהכינון אסור לאכול בלא ברכה ע"ש. ולא הוי כאן מסם ברכה לבטלה. דאם לא יברך יהא אסור לו לשתות. אח"ז לאיתי בתכן הערוך (סימן רי"ד) אבי"ר מקבלת דבעפשים ולא מבא דברי הרא"ש. ועי' מ"ש לקמן (מ"ע ע"ב) בתוס' ד"ה ר"מ: **בא"ד שאמר בפה"ע תחת בפה"נ.** משמע מזה דאם מיכך על היין בפה"ע ולא יצא. [וכ"כ המג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ג בשם תשובת ר"י הלוי וממנה לי. דהא יין אם פרי עלוי. דהא מברכין בפה"ע ומ"ש שפיר מברך בפה"נ. אבל דהי' לו לברר יותר שהוא מגפן. ומ"ש לא גרע מכיך שהכל דקיי"ל דיוקא. אח"ז מלאתי בעזה"ש בתשובת גיגת וורדים מלק מו"ח מכ"ע דהעלה לעיקר דיקא:

מוסף תוספות

א. שהוציא לשון הברכה על דעת להזכיר עליו הפך המין שהוא תפוס בידו, ולא הזכירו, אלא נזכר והזכיר המין שהוא תפוס. רשב"ם. ב. [ו]היה יודע שהוא יין. מרדכי לב. ג. אחרי שהוא יודע בטוב שהוא יין. סם. ד. [ש]מפיקד בידו בלילה נפשו שבודה ריגנה מעמל היום. מהרי. ה. בבקר מחזירה לו חדשה ושלמה. סם. ו. ע"כ הזכירו אמונה בערב וחסד בבקר. תוס' הרא"ש. ז. דקאמר וטוב הדבר הזה שאמרת לקבל מלכותך וכו', דאק"ש קאי. שנה"ל תפילה עז.

רב ניסים גאון

בבר בטלום מפני תרעומת המינין. בתלמוד ארץ ישראל של זה הפרק פירשוה בדין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום מפני מה אין קורין אותן מפני טענת המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה בסיני. בתלמוד בבלי אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו [8]סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו [2]משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא [3]היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן [3]על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא [4] פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש [5]שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב [6]דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא [7]כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר [8]חיננא סבא משמיה דרב [9]כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר [1]להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא [10][סבא] משמיה דרב [1]המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב [2]ה' זוקף כפופים מיתיבי [3]מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה [7]שמואל לחייא בר רב [8]בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם.

רב

משום דלא מטא זמן יוצר אור. דנהי דשחיטת התמיד משיעלה עמוד השחר פי' רש"י מיהו לא הוה שעה לומר יוצר אור כדאמרי' הקורא כו' ויכול לסבור הבריתא כותיקין[6]: **ברכה אחת למשמר היוצא וכו'.** תימה קלא מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות: **פתח.** ואמר בא"י מלהיות מלך העולם והיה סבור שהיה יין והכין שהיה שכר ואחר שהכין שהיה שכר סיים שהכל[8]: **לא לאתויי נהמא.** ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י פי' אומר [9] לומרא דלריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא [9] פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן[2] דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו[3]. וכן בי"ט בתפילה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מבעיא ליה והא ודאי מלות אינן לריכות כוונה. והיה אומר הר"י להיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונמלא שכר לא מהני: **להגיד בבקר חסדך.** אסר שהקדוש ב"ה עשה לנו במלכיה. ואמונתך פי' מדבר על העתיד שאנו מלפים שיאמור הבטחתו ואמונתו ויגאלנו מיד המלכים וכפוף ברכה חוזר לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. מ"ג ע"ד המדר' (רבה איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג כג) חדשים לבקרים אמונתך (פדיוט דש"י סי' תכז, מחז"ו סי' קפא). **בר אוריאן.** כן תוס (גיטין סב. מנחות נג.).

רבינו חננאל

אלא אי אמרת קורא אהבת עולם ברישא וקורא אחריה שמע משום דאכתי לא מטי זמן יוצר אור, וכי מטא הנץ החמה ומטי זמן יוצר אור קרי ליה נמי יוצר אור, מאי אין מעכבות זו את זו, דהא קרא לחתריהו, אלא לאו יוצר אור, ואהבה רבה מניחה לגמרי, והיינו דברכות אין מעכבות זו את זו. ואמר וכי מטלא הוי מאי איכא למימר הא איתבריר' דיוצר אור היא, ודחינא אי מכללא שמעינן איכא למימר ברכה אחת ששנינו במסכתא תמיד אהבת עולם היא, ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו דקאמר רשב"ל סדר ברכות, פי' דאי קדים ברכת אהבת עולם לשל יוצר אור לא מעכבא אלא הדר בריך בתר אהבת עולם ברכת יוצר אור. וכיון דהא דאמר רשב"ל לא אבריא לן דאימר בהדיא משמיה, והא רב יצחק בר יוסף אמר מכללא איתמר, (ד)עבדינן כשמואל דאמר בהדיא אהבת רבה. והאידנא אי אקדים ובריך אהבת עולם וקרי ק"ש והדר קרא יוצר אור יצא ידי חובה, דברכות לקרותן כסדרן אין מעכבות זא"ז, אבל אם הניח אחת לגמרי לא יצא ידי חובתו. **א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן ומפני מה בטלום מפני תרעומת המינין.** פירוש שלא יאמרו אין עיקר תורה אלא עשרת הדברות. ירושלמי מפני טינת המינים שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו בסיני. **פשיטא היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך.** ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה אמ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתיון למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו' ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ורדחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, הא לית בה מלכות. ושנינן הא זה ששנינו בתיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, כיון דאמר רבא בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ולא משמע ממש, הוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות והזכרת השם, והיא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיחשבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בברא פרי הגפן, ודחינן לא (הוי) [האי] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכל נהמא וסבר תמרי נינהו וברוך על הגפן חתם הן מי נפיק. ואסיקנא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם בן מין זייא, דתמרי נמי מין זייא, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר ריש מי שאומר לקולא.

עין משפט נר מצוה

ם א מיי' פ"ג מהלכות ת"ש הלכה ח טוש"ע א"ח סימן ס' סעיף ג:
סא ב מיי' פ"ז מהלכות תפילין הלכה ד:
סב ג מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה יח (מגמ עשין מ) טור ושו"ע א"ח מ"ר רע סעיף ג כ:
סג ד מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ח (מגמ עשין יח) טוש"ע א"ח סימן נט סעיף כ:
סד ה מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ז טוש"ע א"ח סימן סו סעיף י:
סה ו מיי' פ"ט מהלכות תפלה הלכה י מגמ עשין יט טור ש"ע א"ח סימן קיט סעיף ז:

מוסף רש"י

בגבולין. כל חוץ לעזרה קרי גגולין (יומא נט:). **נהמא.** לחם (לקמן נ:). **ואמונתך בלילות.** ואיזו אמונה יש כאן, לפי שאין לך אדם שאין נפשו כאבה עליו בלילה מרוב עמל ועוכרה שעה ביום, וכשעולה לרקיע הנשמה בלילה אין הנשמה רוצה לשוב עוד בקרבו, אומר לה הקב"ה שובי למקומך כתוב אחלם (והיא אומרת) אני רוצה לישן אחר לאמון כי והפקיד אותך ביד שנאמר (תהלים לא ו) ביד אפקיד רוחי, ועושה הקב"ה אמונה ומחזיקה אלו ונבקר עושה לו גם ומחדש את כחו ואינו חלש מכל מה שעת אמתו, ועל זה נאמר (איכה ג כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך (פדיוט דש"י סי' תכז, מחז"ו סי' קפא). **בר אוריאן.** כן תוס (גיטין סב. מנחות נג.).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות